

Институт за балканистика с център по тракология
Българска академия на науките (ИБЦТ-БАН)

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на Милен Красимиров Петров на тема
„Свещената римска империя и Никополският кръстоносен поход (1395–1396):

Участници и извори“

Професионално направление: 2.2. История и археология.

Научна специалност: Средновековна обща история

от

проф. д.н. Ивелин Аргиров Иванов

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Исторически факултет

Катедра „Стара и средновековна история“

Данни за докторантурата, дисертацията, автореферата и публикациите

Дисертационният труд на Милен Петров е обсъден и предложен за публична защита с решение на НС на ИБЦТ-БАН от 03.06.2026 г., а научното жури е утвърдено със заповед № 68 РД-16/15.07.2026 г. Процедурата по обявяване на публичната защита е в съответствие с *Правилника на НС на ИБЦТ-БАН относно условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности*, както и със съответните разпоредби на ЗРАСРБ и правилника за неговото прилагане. Авторефератът отговаря на изискванията и представя съдържанието, научните приноси, и основните изводи на дисертацията. Резултатите от проверката на текста за сходство със *StrikePlagiarism* свидетелстват за оригиналност на текста. Налични са две публикувани статии, които са по темата на дисертационния труд.

Актуалност на темата

Темата на настоящия дисертационен труд предполага преосмисляне на традиционния анализ на Никополския кръстоносен поход чрез призмата на Свещената Римска империя и предоставя поле за самостоятелен научен труд. Просопографският анализ на участниците от германските земи предполага добра възможност за моделиране на политическите мрежи, личните мотиви и рицарската култура в късното Средновековие, което остава слабо изследвано в нашата историография. Дисертабилността произтича и от наличието на обемен и разнообразен изворов материал, който позволява както сравнителен, така и интердисциплинарен подход.

Съдържание и бележки по дисертационния труд

Дисертацията се състои от увод, две основни части, заключение и библиография в общ обем от 455 страници. В уводната част докторантът формулира ясно основните цели и пет основни задачи на своето изследване. Следва детайлен историографски обзор с широк набор от писмени извори и историографски обзор на български и чуждоезични автори и изследвания. Тук Милен Петров очертава и нагласите в християнска Европа към 1396 г.

Първата глава *„Извори за битката при никопол от Свещената римска империя“* има ясно изразена извороведска и историографска насоченост. Тук на първо място докторантът реконструира отражението на Никополският кръстоносен поход от 1396 г. в немски извори. Това е удачен подход, тъй като позволява проблемът да бъде разгледан не само като военно-политическо събитие, но и като част от историческата памет и литературната конструкция. Авторът правилно отбелязва, че хрониките не са неутрално представяне на събитията, а текстове, създадени в конкретна политическа и интелектуална среда. Положително впечатление прави стремежът към разграничаване на различните регионални традиции – баварска, елзаска, франконска, австрийска и др., тъй като късносредновековната Свещена Римска империя е сложно политическо и културно

пространство с ярки регионални особености. Бих подчертал, че авторът успешно организира многобройните писмени извори, като въвежда понятието за водещ наратив.

Значимо е и вниманието към текстологични проблеми. Примерът с българското издание на Шилтбергер от 1971 г., което е върху печатното издание на Валентин Лангмантел от 1885 г. а не върху оригиналния мюнхенски ръкопис показва, че авторът подхожда критично и се стреми да достигне до оригиналната ръкописна традиция. Впечатляваща е работата с различните преписи на Шилтбергер. Анализът на различията между тях, както и аргументацията защо мюнхенският ръкопис е по-надежден при предаването на балканските топоними, показват висока степен на текстологична компетентност. Бих подчертал също, че авторът не приема автоматично твърденията на по-старите изследователи, а търси доказателства и проверява съществуващите тези. Това свидетелства за активна и критична научна позиция.

Широкият обхват на използваните писмени свидетелства също заслужава положителна оценка. Отделните извори са разгледани от гледна точка на техния произход, авторска позиция, зависимост от по-ранни текстове и начина, по който предават информацията за Никопол. Именно тук се проявява един от най-важните аспекти на изследването: акцентът се измества от въпроса „*какво се е случило?*“ към по-сложния въпрос „*как и защо дадено събитие е било разказвано по определен начин?*“ Сред основните научни достойнства на първа глава трябва да бъдат посочени доброто познаване на историографската база, вниманието към ръкописната традиция и разграничаването между историческото събитие и последващата памет. Авторът използва значителен кръг от немскоезични изследвания и поставя изследването в европейски контекст.

Наред с тези силни страни могат да бъдат отбелязани и някои критични бележки. На първо място изводът, че различните хроники поставят различни акценти, е очакван резултат. По-съществен би бил анализът как тези различия се обуславят от политическите, социалните и културните структури на отделните

региони. На следващо място, необходимо да се запази известна предпазливост при реконструкцията на мотивите на авторите на хроники. Биографичният контекст е важен, но не бива да получава по-голяма тежест от самия текст.

Могат да бъдат посочени и забележки по структурата. Разделът за Ханс Шилтбергер е толкова подробен, че на моменти създава впечатление за самостоятелно изследване. Тъй като подглавата е посветена на изворите от Бавария, би било по-разумно този раздел да бъде съкратен. Подобно съкращаване би било уместно и при представянето на *Саксонската световна хроника*. Обясненията за Айке фон Репгов, *Саксонското огледало* и *Швабското огледало* са интересни, но отчасти периферни към основната тема. Достатъчно би било да се отбележи, че ръкописът представлява препис на популярната *Саксонска световна хроника от XIII век*, към който е добавено баварско продължение.

Като цяло първата глава показва критичен изследователски подход и стремеж към съвременна методология. Тя изгражда солидна извороведска основа на изследването и превръща немската историческа традиция от обикновен източник на сведения в самостоятелен обект на анализ.

Втората глава „Участници в Свещената Римска империя: принцове и рицари“ развива една от най-интересните концептуални линии в дисертационния труд. Особено внимание е отделено на причините за привлекателността на пруските кръстоносни походи и на възможността да бъдат разглеждани като модел, повлиял върху очакванията и поведението на западноевропейските рицари при Никопол. Съществено методологическо достойнство е прилагането на принципа на най-малкото усилие, известен като *Принцип на Зипф*, като инструмент за исторически анализ. Този модел позволява по-различен поглед към Никополския поход от 1396 г.

На следващо място, докторантът демонстрира критичен подход към утвърдени историографски тези. Той поставя под въпрос твърдението, че Западът не разполагал с достатъчен кръстоносен ресурс. По сходен начин Милен Петров преосмисля тезата на Атила Барани, че западните рицари подценявали османската

опасност, като смята, че по-скоро пруските походи изградили определени очаквания за характера на войната които не съответствали на реалността при Никопол през 1396 г. Друг важен принос в тази глава е концепцията за сакралната география. Използването на извори също е добре балансирано. Като цяло втората глава предлага различна интерпретация на Никополския поход – не просто като военна експедиция, завършила с поражение, а като сблъсък между очаквания, формирани в една конкретна кръстоносна среда в Северноизточна Европа, и напълно различна военна и политическа реалност в Югоизточна Европа.

Наред с това обаче тезата за пруските походи като лесни и сравнително нискорискови се повтаря на няколко места. Тя е важна за цялостната аргументация, но част от повторенията могат да бъдат съкратени. Необходимо е също по-плавно свързване на отделните тематични преходи. Преминаването от Бургундия и Хоенцолерните към цитатите на Гийом Адам за военната немощ на гърците е доста рязко. На следващо място, препоръчително е да се добави кратка уговорка относно ограниченията на модела на *Принципа на Зинф*. Средновековното поведение не винаги може да бъде обяснено чрез модерни рационалистични категории. Необходимо е да бъдат отстранени няколко дребни граматични грешки и пропуски.

Научни приноси

Представеният дисертационен труд представлява значим и концептуално издържан опит за сравнително изследване на мястото на Свещената Римска империя в историографията на Никополския кръстоносен поход от 1396 г. Текстът има приносен характер с опита си да разгледа мястото на Свещената Римска империя в Никополския кръстоносен поход чрез съчетаване на извороведски, историографски, просопографски и интердисциплинарни подходи. Милен Петров показва високо ниво на работа както с изворите, така и с историографията. Авторът не се ограничава до проследяване на германското участие, а анализира начина, по който различни историографски традиции представят, пренебрегват или трансформират ролята на имперските земи. Докторантът разглежда похода не само

като военно събитие, а като пресечна точка на различни политически и културни пространства на паметта – френско-бургундско, унгарско, византийско, османско, и южнославянско. По този начин се преодолява традиционната перспектива, доминирана предимно от френското рицарство или от османската победа.

Милен Петров обосновава убедително териториалния обхват на изследването, включително причините Италия и Бохемия да бъдат изведени извън основния фокус чрез позоваване на институционалните рамки на Свещената Римска империя. Положително трябва да бъде оценена и терминологичната прецизност в разглеждането на понятията „кръстоносен поход“, техните латински и немски еквиваленти, както и на „имперски принц“. Методологичната рамка също е ясно формулирана. Целите и задачите са точни и ясни, а включването на *Принципа на Зипф* и на историко-структурния анализ показва стремеж към интердисциплинарен анализ. Друг съществен принос е добрата историографска ориентация. Авторът съчетава модерни западноевропейски изследвания с класически трудове и по този начин поставя дисертацията в диалог както с утвърдената, така и с по-новата научна литература.

Изследването успешно поставя под въпрос няколко устойчиви историографски стереотипа – например представата, че западните рицари не проявявали интерес към Изтока или че османската заплаха била възприемана по един и същ начин от всички участници в похода. Особено силна е тезата, че опитът от пруските походи е формирал определени очаквания, пренесени впоследствие в различна военна среда.

Изворната база е впечатляваща. Посочените 46 ръкописа, 8 инкунабули и 35 раннопечатни книги свидетелстват за сериозна работа и поставят изследването над равнището на стандартна компилативна дисертация. Впечатляваща е и работата с ръкописни колекции и инкунабули от Баварската държавна библиотека, Хайделберг, Виена и Париж. Съществен принос е проследяването на интертекстуалните връзки между различните писмени традиции. Особено интересно е установяването на начина, по който разказът на Андреас

Регенсбургски се разпространява в баварската историография, както и проследяването на адаптирането на разказа на Шилтбергер от анонимен компилатор.

Друг научен принос е коригирането на някои по-стари историографски твърдения чрез привличане на нови документални свидетелства. Такива са например аргументите относно участието на бургграф Фридрих VI и изясняването на съдбата на Рупрехт Пипан. Особено сполучлив е синтетичният характер на заключителните части, в които се проследява пътят на кръстоносците от Дижон през Елзас, Бавария и Виена до Буда и Никопол. Този подход позволява отделните просопографски и извороведски наблюдения да бъдат свързани в един по-цялостен разказ.

Критични бележки и препоръки

Общото впечатление от дисертационния труд е за изключително детайлно и обстоятелствено представяне на личности, факти и преведени откъси от писмени извори. Именно тази детайлност е едновременно съществено достойнство и потенциален проблем, тъй като на места част от текста се отдалечава от непосредствения предмет на изследването. Един от примерите е разделът за министерията. Той е добре разработен, но е прекалено подробен за мястото, което заема в общата структура. В увода би било достатъчно терминът да бъде дефиниран в няколко изречения и да се отбележи значението на упадък на министерията през XIV век и отражението върху рекрутирането на кръстоносци. По-подробното разглеждане може да бъде осъществено в съответната част, посветена на обикновените рицари. Също така, в някои части историческият контекст започва да доминира над основната тема. Това се отнася особено до унгарския раздел, където сведенията за вътрешната политика, Матияш Корвин и Хабсбургите са интересни, но връзката им с основния изследователски въпрос трябва да бъде по-ясно обозначена.

На следващо място е препоръчително да се избягва прекалено рязкото противопоставяне между „немски“ и „чужди“ извори. По-точно би било да се подчертае, че немските извори дават вътрешна перспектива към империята, докато останалите традиции показват начина, по който имперските земи са възприемани отвън.

Смятам също, че употребата на „Германия“, „немски земи“, „германци“ и „Свещена Римска империя“ като близки или взаимозаменяеми понятия очертава терминологичен проблем. Още в началото на изследването е необходимо да се уточни, че става дума за различни географски, политически и културни категории.

Необходимо е да се избегне и многократното представяне на *Принципа на Зинф* в целите, задачите, структурата и заключението. Тъй като това е нестандартен за медиевистиката методологически инструмент, по-удачно е той да бъде ясно представен веднъж в целите и след това да бъде обозначаван като концептуален модел за анализ. Така ще се избегне впечатлението за прекомерно акцентиране върху теорията преди доказването на нейната приложимост. В заключението не е необходимо принципът да бъде обясняван отново. По-логично е да бъде синтезиран резултатът от неговото приложение а именно, че пруските походи са функционирали като сравнително евтина форма на кръстоносно участие, което обяснява както мащаба на участие, така и определени очаквания, които се оказват неадекватни при Никопол.

Друг важен момент е интерпретацията на географската информация в изворите. Ако само 11,62% от използваните хроники споменават България, този факт не бива да остане само като статистическа констатация. Той може да бъде свързан с по-общ извод за менталната дистанция между Свещената Римска империя и Балканите.

Заключителната формулировка на дисертационния труд не бива да бъде извинителна. При труд с подобен мащаб не е необходимо авторът да подчертава, че прави само „опит“ за специализирано изследване. По-убедително би било да отбележи, че изследването изгражда основа за бъдещи проучвания, коригира

съществуващи историографски стереотипи, и въвежда в научен оборот значителен брой нови или частично използвани извори.

Като цяло езикът е на високо академично равнище, но текстът би спечелил от премахването на някои повторения, съкращаване на прекалено дълги изречения, и по-ясно разграничаване между доказани факти и интерпретативни хипотези. Бележките под линия са прецизни и богати на информация. При някои от тях обаче, особено при по-дългите дискуссионни бележки, може да се обмисли дали част от съдържанието не би било могло да бъде пренесено в основния текст.

Заклучение

Въпреки горните бележки и препоръки, представеният дисертационен труд е съществен, многопластов и интердисциплинарен принос към българската и европейската обща медиевистика. Изследването е пример за упорита и задълбочена работа с многобройни писмени извори, аналитичен интердисциплинарен подход, и е солидна основа за бъдещи изследвания върху Никополския кръстоносен поход от 1396 г. Въз основа на всичко изложено по-горе, гласувам убедено с "да" и препоръчвам на уважаемата комисия да присъди научната и образователната степен "доктор" на Милен Красимиров Петров.

12.08.2026 г.

гр. В. Търново

Рецензент:

проф. д.н. Ивелин Иванов